

**Gatavojoties eksāmenam Latvijas un pasaules vēsturē.
Latvijas vēsture.
Viduslaiki.**

Latvija 13. – 16. Gadsimtā

Hronoloģija.12. gadsimts.

Gadi.	Notikumi.
1107.	Zemgaļi sakauj Polockas kņaza karaspēku.
1116.	Senkrievu hronikas "Pagājušo gadu stāsts" tekstā minētas Austrumlatvijā dzīvojošās ciltis.
Ap 1150. un vēlāk	Vācu un gotlandiešu tirgotāji regulāri apmeklē un tirgojās Daugavas grīvā.
1171.\1172.	Romas pāvesta Aleksandra III bulla pielīdzina kristiešu cīņu pret pagāniem Baltijā krusta kariem Palestīnā.
1184. – 1186.	• Zēbebergas klostera (Holšteina, Vāczeme) priesteris Meinards ierodas lībiešu zemēs. • Kristīgās ticības sludināšana. • Ikšķiles bīskapijas dibināšana. Meinards bīskapa kārtā.
1190.	Cisterciešu priesteris Teodorihs sludina kristīgo ticību Turaidas lībiešiem.
1195.	Romas pāvests Celestīns III atļauj rīkot krusta karagājienu pret lībiešiem.
1197.	Otrais Ikšķiles bīskaps, agrākais Lokumas klostera abats (Vāczeme), ierodas Senlatviešu zemēs.
1198.	• Bertolds atgriežas lībiešu zemēs ar pirmajiem krusta karotājiem. • Lībietis Imauts (Imanta) pie Rīgas Senā kalna nogalina bīskapu Bertoldu.
1199.	• Brēmenes domkungu Albertu pāvesta Inocenta III laikā iesvētī par trešo Ikšķiles bīskapu. • Krusta kari Livonijā tiek pielīdzināti krusta kariem Svētajā Zemē Palestīnā.
1200.	• Bīskaps Alberts ierodas lībiešu zemēs. • Lībieši dod Albertam savus dēlus, kā ķīlniekus. • Kaupo nedod savu dēlu par ķīlnieku, bet pieņem kristīgo ticību. • Pāvests Inocents izsludina aizliegumu tirgotājiem apmeklēt Zemgales ostu. Rīga kļūst par vienīgo likumīgo ostu uz Daugavas.

(Indriķis Šterns. Latvijas vēsture. 1180. – 1290. Krustakari., Rīga 2002. Latvijas Vēstures institūta apgāds.)

Krustneši, vācu tirgotāji un misionāri.

Otrās tūkstošgades sākums bija Vācijas un vācu tautas straujas attīstības laiks. Pastiprinājās vācu ekspansija uz austrumiem. Slāvi tika izspiesti no plašas teritorijas, kas atradās uz Austrumiem no Elbas.

13. gadsimtā šeit sāka pieaugt vācu tirgotāju loma, ar kuriem bija spiesti rēķināties pat līdz šim dominējušie skandināvi. 12. gadsimta otrā pusē vācu tirgotāji ar vien biežāk apmeklēja jau vikingiem labi pazīstamo Baltijas jūras austrumu piekrasti, novērtējot

Daugavas ietekas, kā dabiskās ostas priekšrocības un šī tirdzniecības ceļa nozīmi sakariem ar Krievzemi, no kurienes uz Eiropu plūda kažokādas un vasks.

Baznīcas intereses.

Tas bija arī reliģiska pacēluma laiks Rietumu kristīgajā – katoļu – baznīcā. Jau kopš 11. gadsimta ticīgos iedvesmoja krusta karam pret „neticīgajiem musulmaņiem”, kuru rokās atradās kristietības lielākais svētums – Kristus kaps Jeruzalemē.

Arī Baltijas jūras austrumu piekrastē dzīvoja Eiropā vienīgās nekristītās tautas, kuras pielūdza savu senču dievus. Šeit pavērās plašas iespējas kristīšanai un iekarošanai, Vācijas tālākai ekspansijai uz Eiropas austrumiem, lieliskas izredzes tirdzniecībai.

Bruņinieku ordeņi

Tuvajos Austrumos cīņās par Jeruzalemes iekarošanu dibināja mūku bruņinieku ordeņus. Mūku bruņinieku šķīstības, pazemības un nabadzības solījums un pienākums cīnīties pret neticīgajiem nodrošināja stingru disciplīnu, kam bija liela nozīme toreiz valdošās feodālās sadrumstalotības laikos.

Tāču bruņinieku ordeņos iestājās ne tikai ticīgie, bet arī cilvēki, kuri neredzēja karjeras iespējas dzimtajā Rietumeiropā. Viņi cerēja iegūt bagātību un slavu, karojot ar pagāniem. Tādējādi Baltijas jūras austrumu piekrastes iedzīvotāji kļuva par upuri vairākām tendencēm.

1. Vācu tirgotāji bija ieinteresēti drošā tirdzniecībā ar Krievzemi un Daugavas apvidu. Šiem nolūkiem bija vajadzīga nocietināta pilsēta Daugavas grīvā un garantijas pret pirātiskiem uzbrukumiem ceļā pa Daugavu un arī Baltijas jūru.

2. Katoļu baznīca bija ieinteresēta kristīt pagānus, atbalstīt savas ietekmes zonas izplešanos austrumu virzienā. Romas pāvesti cerēja izveidot pakļautajās teritorijās tīri garīga rakstura pārvaldes sistēmu, tieši pāvestam pakļautu valsti, neatkarīgu no laicīgiem valdniekiem, kuri ierobežoja baznīcas varu Eiropā.

3. Bruņinieku ordeņi, sākumā uzskatīti par līdzekli baznīcas gribas izpildei, vēlāk, pretēji baznīcas iecerei, ieguva pilnīgi patstāvīgu lomu un intereses.

Latvijas teritorijā darbojās vispirms **Zobenbrāļu ordenis** (dibināts 1202. gadā un sagrauts 1236. gadā **Saules kaujā** ar lietuviešiem un zemgaļiem). 1237. gadā Zobenbrāļu ordeni nomainīja **Livonijas ordenis** (sairis 16. gadsimtā). Livonijas ordenis bija senprūšu zemēs izvietotā Vācu ordeņa atzars, kurš savukārt bija pārcēlies uz Prūsiju no Palestīnas.

Visas šīs tendences Baltijas iedzīvotājiem nesolīja nekā laba, jo pašā Baltijā tikko veidojās pirmās valstis, plosījās šim attīstības periodam raksturīgiem nemitīgiem kariem. Arī ieroču ziņā Baltijas iedzīvotāji ievērojami atpalika.

Pirmie mūki Latvijā

12. gadsimta 60 -70 gados kopā ar vācu tirgotājiem Daugavas grīvu sāka apmeklēt mūks **Meinards**, kurš apguva līvu valodu un sāka kristīgās ticības sludināšanu. **1186. gadā** Meinardu iesvētīja par **Ikšķiles bīskapu**, jo Ikšķilē bija uzcelta pirmā katoļu baznīca. Meinarda pārliecināšanas misi Daugavas grīvā turpinājās līdz viņa nāvei 1196. Gadā, bet tā neguva īpašus panākumus, jo šejienes līvi nelabprāt atteicās no senču ticības.

Otrais bīskaps šeit bija **Bertolds**, kurš Latvijā ieradās jau ar bruņotu spēku. Bertolds Romā bija panācis pāvesta bullu – dokumentu par krusta karu izsludināšanu pret Austrumbaltijas pagāniem.

1198. gadā Bertolds krita kaujā ar līviem.

Tāpēc 1199. gadā Hamburgā iesvētīja jaunu bīskapu – izcilu politiķi un diplomātu **Albertu**. Bīskaps Alberts pārcēla savu mītni no Ikšķiles uz Rīgu tagadējās Vecrīgas teritorijā.

Baltu ciltis un lībieši 12. – 13. gadsimtā.

ciltis	Zemes, pilsnovadi	valdnieki	Arheoloģiskie pieminekļi mūsdienās.
Lībieši (līvi)	Metsepole, Idumeja, Turaida, Daugavmalas lībieši,	Ako, Kaupo, Anno, Dabrelis, Uldevens.	Turaida, Satezele.
Latgaļi.	Imera, Tālava, Atzele, Jersika, Koknese.	Visvaldis, Tāivaldis, Vetseke, Ramēķis, Rūsiņš.	Jersikas, Kokneses, Aizkraukles, Trikātas, Tanīša pilskalni. Beverīna (?)
Sēļi.	Sēlija, Medene, Pelone, Maleisina, Tovrakse.		Sēlpils.
Kurši.	Vanema, Ventava, Bandava, Piemare, Pilsāts, Duvzare, Megava.	Lamekins.	Dzintares, Basu, Talsu, Tukuma, Sabiles, Kandavas, Kuldīgas, Apoles pilskalni.
Zemgaļi.	Upmale, Dobe, Spārnene, Dobe, Tērvete, Silene, Rakte (Žagare).	Viestarts, Nameisis, Madis un Gailis, Šābis.	Mežotnes, Tērvetes, Sidrabenes pilskalni.

Rīgas dibināšana.

Indriķa hronika min Rīgu kā vietu vai ciemu, kur Bertolds atgriežas pēc pirmā karagājiena 1198. gadā. Ja hronista latīņu izteiciens „ad locum Rige” tulkojams kā

„Rīgas ciems”, tad par Rīgas pirmās pieminēšanas gadu jāuzskata 1198. gadu un tad Rīga ir līvu dibināta. Ja turpretī pieņem citā Indriķa hronikas nodaļā minēto **1201. gadu**, ka Rīgu dibinājis bīskaps Alberts, tad tā ir vācu dibināta pilsēta. Patiesībā šādām diskusijām nav īpašas nozīmes, jo Rīgā, pēc arheologu datiem, ilgi pirms 1198. gada pastāvēja līvu un kuršu ciemi. Alberts sāka veidot Rīgā nocietinājumus, **1202. gadā dibināja Zobenbrāļu ordeni** un uzsāka teritorijas pakļaušanu un kristīšanu.

Līvu (lībiešu) pakļaušana

Līvi, kuri Meinarda darbības laikā te pieņēma kristietību, te atteicās no tās, nomazgājot to Daugavā, nespēja izrādīt ilgstošu pretestību Albertam un viņa karaspēkam. Daugavas līvi 1206. gadā gan sacēlās, bet tika sakauti. Viņu vecākā Ako galvu kā uzvaras zīmi pasniedz bīskapam Albertam. Turaidas valdnieks **Kaupo** pēc Romas apmeklējuma labprātīgi pieņēma kristietību, par ko pils iemītnieki padzina savu kristīto valdnieku. Bīskaps Alberts uzbruka Turaidas pilij, karagājienā iesaistot turaidiešiem naidīgos zemgaļus, lai ar vieniem pagāniem izrēķinātos ar otru pagānu rokām. Arī šis karagājieni nesa uzvaru. 1206. – 1207. gadā līvu pakļaušanu pabeidza. Divas trešdaļas līvu zemes ieguva bīskaps, vienu trešdaļu – Zobenbrāļu ordenis.

Latgaļu zemju iekarošana.

Tad Alberts savu uzmanību pievērša latgaļu pakļaušanai. Tika noslēgta savienība ar Tālavu un kopā ar to sākts ilgstošs un asiņains karš pret igauņiem, kas bija tālaviešiem gan kaimiņi, gan ienaidnieki. Tā tika novājinātas abas puses, bet bīskapa ietekme sabiedrotajā Talavā auga. 1208. gadā bīskaps pēkšņos uzbrukumos deva triecienu Sēlijai un Koknesei, bet 1209. gadā ieņēma Jersiku, izlaupot to un sagūstot karaļa Visvalža sievu. Visvaldi piespieda kļūt par bīskapa vasali, saņemot pārvaldīšanas daļu no Jersikas valsts teritorijas. 1214. gadā Jersikā iebruka vēlreiz, par iebrukuma iemeslu uzdodot līguma laušanu. Tādējādi krustnešiem izdevās pilnīgi pakļaut Jersikas valsti, nostiprinot kontroli pār Daugavas ūdensceļu.

Latgaļu sacelšanās un tās apspiešana

1212. gadā notika konflikts starp ordeņa brāļiem Cēsīs un tuvējā Autīnes novada latgaļiem tīrumu un bišu koku dēļ, ko bruņinieki bija tiem atņēmuši. Šis notikums kļuva par līvu un latgaļu sacelšanās sākumu, kura mērķis, pēc hronista vārdiem, bijis „visus vāciešus un kristīgo vārdu iznīdēt no līvu zemes”. Karadarbības kulminācijas punkts bija sacelšanās centra – Sateseles pils – aplenkums. Tā laikā nodevīga krustnešu bulta nogalināja latgaļu vecāko Rūsiņu, kad tas, noņēmis bruņucepuri, uzrunāja savu cīņu biedru kaujās pret igauņiem, Cēsu ordeņbrāli Bertoldu. Sacelšanās tika apspiesta, latgaļi un līvi padevās. 1214. gadā Tālavas valdnieka Tālivalža dēli pieņēma kristīgo ticību. Bīskapa Alberta laikā (t.i. 13. gs. pirmajā ceturksnī) tika pamatvilcienos pabeigta latgaļu un līvu pakļaušana Latvijas austrumu teritorijās. Vienlaikus ar cīņām pret latgaļiem un līviem turpinājās kaujas pret igauņiem. Bīskaps Alberts visiem iespējamiem līdzekļiem vājināja arī krievu kņazu ietekmi latgaļu teritorijās, ar laiku galīgi likvidējot atkarību no tiem.

Kuršu pretošanās

Latvijas rietumu daļas pakļaušana negāja tik gludi. Kā pirmo nopietno sadursmi min 1201. gadā notikušo jūras kauju starp krustnešu un kuršu kuģiem, kurā krita ap 30 bruņinieku. Literatūrā valda uzskats, ka kauja norisinājusies Irbes jūras šaurumā starp Kolkas radu un Sāmsalu. Iespējams, ka tā notika zviedru salas Gotlandes tuvumā un ir laba liecība par kuršu spēku. 1210. gadā kurši mēģināja ieņemt un izpostīt Rīgu, galveno iekarotāju cietoksni. Taču šis mēģinājums bija neveiksmīgs.

Kauja pie Mežotnes

1219. gadā Tērvetes zemgaļu valdnieks **Viesturs**, kurš agrāk pats bija sadarbojies ar krustnešiem cīņā pret lietuviešiem, asi reaģēja uz Mežotnes pils līgumu ar iebrucējiem par kristīšanos un padzina tos no Mežotnes. Taču Alberta spēku pretuzbrukumā Mežotni nopostīja.

Saules kauja

1236. gadā Zobenbrāļu ordenis cieta smagu sakāvi Saules kaujā (domājams pie Šauļiem Lietuvā vai Vecsaules Zemgalē). Atceļā no laupīšanas karagājiena ordenim uzbruka lietuvieši un zemgaļi. Sagravē bija tik smaga, ka zobenbrāļu ordeņa atliekas bija spiestas iekļauties **Vācu ordenī Prūsijā**. Šo Vācu ordeņa atzarojumu sauca par Livonijas ordeni. Tas pastāvēja līdz 16. gadsimta vidum. Iekļaušanās spēcīgākā struktūrā sekmēja ordeņa attīstību.

Neraugoties uz prūšu, kuršu un zemgaļu sīvo pretestību, 13. gadsimtā 40. – 50. gados šīs tautas ar lielām grūtībām tomēr pakļāvās.

Durbes kauja

Ordenis par savu mērķi izvirzīja pakļaut arī Žemaišus, kuri Baltijas jūras piekrastē dzīvoja starp Prūsiju un Kurzemi. **1260. gadā** lielā kaujā pie Durbes Žemaiši sadūrās ar krustnešiem. Kaujas gaitā viņu sabiedrotie kurši un igauņi pārgāja Žemaišu pusē. krita Livonijas ordeņa mestrs un 150 citu bruņinieku. Tā kā bruņinieks parasti bija veselas vienības komandieris, tad jārēķinās ar tūkstošiem upuru iebrucēju pusē. Durbes kauja bija ne tikai lielākā kauja Austrumeiropā 13. gadsimtā, tā novērsa Prūsijas un Livonijas ordeņu teritoriālu apvienošanos, kam gadsimtu gaitā varētu sekot visas Baltijas kolonizācija ar vācu zemniekiem.

Pēc šī kaujas Žemaitija un visa Lietuva saglabāja savu neatkarību, bet Kurzemē, Zemgalē un Prūsijā sākās sacelšanās. ordenim palīgā devās karotāji no visas Eiropas.

Krusta karu noslēgums.

Lielais iekarotāju pārspēks piespieda *1267. gadā kuršus*, bet 1272. gadā zemgaļus parakstīt padošanās līgumu, pieņemot kristīgo ticību. Taču zemgaļu brīvības cīņas vēl nebeidzās. Parādījās jauns vadonis – **Namejs**. 1279. gadā zemgaļu un lietuviešu spēki atkal guva uzvaru pār ordeni pie Aizkraukles.

13. gs. 80. gados ordenim atkal nācās iekarot sacēlušos Zemgali. **1290. gadā**, pārspēka spiesti, zemgaļi nodedzināja savu pēdējo pili Sidrabeni un devās uz Lietuvu.

Livonijas ordeņa bruņinieks Cēsu pils izstāžu zāle. (Cēsu Vēstures un mākslas muzejs. Foto R. Ķipurs 2013)

Hronoloģija. Krusta kari Latvijas teritorijā. 13. gadsimts.

Krusta karš lībiešu zemē. 1199. – 1208.

- 1199. kauja pie Rīgas. Lībieši nogalināja Bertoldu un sakāva tā karaspēku.

• 1200. Alberts lībiešu vecāko dēlus paņēma par ķīlniekiem. • 1201. Rīgā tiek celti nocietinājumi. • 1206. Salaspils Ako ved lībiešus cīņā pret vāciešiem. Cieš sakāvi. • 1207. – 1208. Vidzemes lībieši padevās vāciešiem. • 1212. Autīnes nemieri – pēdējā lībiešu nopietnā pretestība vāciešiem.
Krusta kari latgaļu zemē. 1205. – 1225. • 1205. Kokneses valdnieks Vetseke vienojas ar vāciešiem par draudzību. • 1208. Kokneses Vetseke nespēdams pretoties vācu ekspansijai un bīskapam Albertam nodedzina savus īpašumus un aiziet uz Krievzemi. • 1208. – 1212. Tālavas latgaļi kopā ar vāciešiem piedalās karagājienos pret igauņiem. • 1209. Vācieši iekaro Jersiku. Visvaldis pakļaujas Alberta varai. • 1214. Jersikas atkārtota nodedzināšana. • 1214. Turaidā izpostītas Tālavas valdnieka dēli padodas bīskapam Albertam. • 1215. pie Trikātas igauņi sadedzina Tālavas valdnieku Tālivaldi. • 1224. tiek noslēgts līgums par Tālavas sadalīšanu bruņinieku un ordeņa starpā.
Sēlijas pakļaušana. 1208. – 1261. • 1208. vācieši iekaroja Sēlpili un sāka pakļaut apkārtnes zemes. • 1261. draudzības vārdā, lietuviešu valdnieks Mindaugs vāciešiem uzdāvina pārējās sēļu zemes.
Kuršu zemju pakļaušana. 1230. – 1267. • 1210. kurši uzbrūk Rīgai. • 1229. – 1230. vācieši iebrūk Kursā. Miera līgums ar Ziemeļkursu. • 1230. – 1231. pāvesta sūtnis noslēdza līgumu ar kuršu valdnieku Lamekinu, lai Kurzemē tiktu izveidota no pāvesta atkarīga kuršu valsts. Zobenbrāļu ordenis tam nepiekrīt un turpina iekarojumus. • 1246. lai pārvaldītu iekarotās kuršu zemes tiek uzcelta Kuldīgas pils, kas kļuva par atbalsta punktu turpmākajiem iekarojumiem Dienvidkursā. • 1260. Durbes kauja. Žemaiši un kurši sakauj vāciešus. • 1262. - 1267. tiek pakļautas Dienvidkursas pilis – Dzintare, Aizpute, Laža, Grobiņa. • 1267. miera līgums starp kuršiem un vāciešiem. Kuršu ķoniņi saglabā zināmas brīvības.
Krusta kari Zemgalē. 1219. – 1290. • 1205. Mežotnes pilī uzturas vācu bruņinieki ar mežotniešu atļauju, kurus valdnieks Viesturs vēlāk padzen. • 1220. vācieši noposta Mežotni. • 1236. Saules kauja. Zemgaļi un žemaiši sakauj zobenbrāļu ordeni, kas

atgriezās no sirojumiem Lietuvā. Par Saules kaujas precīzu atrašanās vietu joprojām diskutē.

- 1260. ordeņa bruņinieki, pēc neveiksmīga uzbrukuma Tērvetei mēģina uzcelt pili Dobē.
- 1265. Jelgavas ordeņa pils būve ar mērķi nostiprināties Zemgalē.
- 1271., 1272. ordeņa karotāju postījumi Zemgalē. Tērvetes nopostīšana.
- 1279. Namejs atkaroja Tērveti. Dodas karagājienā uz Dobeli, Baboti un Daugmali.
- 1282. Tērvetes aplenkums. Namejs aiziet uz Lietuvu.
- 1287. pēdējā zemgaļu uzvara pie Garozas.
- 1290. tika nodedzināta Sidrabene. Zemgaļi dodas uz Lietuvu.

Livonija.

Krusta kari Latvijas un Igaunijas teritorijā turpinājās visu 13. gadsimtu. Kā pēdējie 1290. gadā tiek sakauti zemgaļi.

1309. gadā Vācu ordeņa vadība pārceļas uz Prūsiju. (Marienburga – Malborka – centrs Vācu ordenim.

Pēc Zobenbrāļu, sakāves 1236. gada Saules kaujā, 1237. gadā ordeņa paliekas tiek pievienotas Vācu ordenim – izveidojas Vācu ordeņa Livonijas atzars – jeb Livonijas ordenis. Tas pastāv līdz 1561. gadam.

13. gadsimta beigās izveidojas Livonijas konfederācijas valstiskās robežas, kuras saglabājas līdz 16. gadsimta vidum.

Kari ar Lietuvu turpinājās.

Livonijas konfederācija

Laicīgā valsts	Garīgās valstis
Livonijas ordeņa valsts	- Rīgas arhibīskapija, - Kurzemes arhibīskapija, - Tērbatas arhibīskapija, - Sāmsalas – Lēnema bīskapija.

Livonijas pārvalde.

Svētās Romas imperators, Romas pāvests..

Livonijas ordeņa valsts	Katoļu baznīcas zemes
- Mestrs - Zemes maršals - Komturi, fogti - Kapituli – ordeņa brāļu sapulces	- Arhibīskaps - Bīskapi - Domkapituls – augstāko garīdznieku sapulce - Mantāgs – augstāko garīdznieku un bīskapu vasaļu sapulce.

Hronoloģija. Livonija.

13. - 14. gadsimts

1236.	Saules kauja.
1237.	Livonijas ordeņa nodibināšana.

1255.	Livonijas ordeņa zemju sadalīšana starp Livonijas ordeni un Rīgas arhibīskapu.
1260.	Kurši un lietuvieši (žemaiši) sakauj Vācu ordeni kaujā pie Durbes.
1265.	Tiek dibināta Jelgavas bruņinieku pils, lai nostiprinātos zemgalē.
1279.	- Kauja pie Aizkraukles, lietuvieši sakauj ordeņa spēkus, - Zemgaļu sacelšanās Nameja vadībā. Livonijas Atskaņu hronikā pieminēti Cēsu zemessargi ar letu sarkanbaltsarkano karogu.
1282.	Rīga pievienojas Ziemeļvācijas tirdzniecības pilsētu savienībai – Hanzai. Vēlāk Hanzā tiek uzņemtas Cēsis, Koknese, Kuldīga, Limbaži, Straupe, Valmiera un Ventspils.
1287.	Zemgaļu uzbrukums Rīgai. Kauja pie Garozas.
1290.	Zemgaļi dodas uz Lietuvu.
1297.	Sākas bruņota cīņa starp Rīgas pilsētu, Rīgas arhibīskapu un Livonijas ordeni. Cīņas turpinās līdz 1330. gadam un noslēdzās ar Livonijas ordeņa uzvaru.
1330.	Livonijas ordeņa uzvara pār Rīgas pilsētu.
1343.	Zemnieku sacelšanās Igaunijā. Jurgā nakts sacelšanās.
1350.	Livoniju piemeklē mēra epidēmija.
1352. 1354.	Tiek izveidota Sv. Jāņa brālība (Mazā gilde) un Sv. Marijas brālība (Lielā gilde).
1367. – 1370.	Hanzas savienības karš ar Dāniju. Štrālzundas miers.
1378.	Mēra epidēmija Livonijas teritorijā.

Baltijas tautu sakāves iemesli

Gandrīz gadsimtu ilgās Latvijas un Igaunijas tautu brīvības cīņas bija beigušās ar sakāvi. Tas izskaidrojams galvenokārt ar iebrucēju pārsvaru daudzās jomās. Tehnikas ziņā iebrucēju bruņojums un mūra pilis pārspēja vietējo iedzīvotāju ieročus un koka pilis. Iekarotāji bija labāki politiķi un stratēģi. Viņi pakļāva zemi pēc pārdomāta plāna, izmantojot vietējo iedzīvotāju vienotības trūkumu, kas bija nenovēršams šajā attīstības posmā. Turklāt ordenim aiz muguras bija visa Eiropa ar tās karotāju resursiem. Savukārt vietējo tautu ķildas un vienības trūkums, ko izmantoja iekarotāji, jāizskaidro ar zemākas sabiedriskās pašorganizācijas attīstības pakāpi. Krustnešiem neizdevās pakļaut Lietuvu, tur izveidojās spēcīga Lietuvas valsts.

Livonijas konfederācija.

Latvijas un Igaunijas pakļaušanas gaitā izveidojās iekarotāju valstisks veidojums – Livonijas konfederācija. Tas pastāvēja līdz 16. gadsimta 60. gadiem. Livonijas konfederācijā ietilpa visa Latvijas un Igaunijas teritorija (kādu laiku Ziemeļigaunija piederēja Dānijai). Tā sastāvēja no piecām valstiņām. Lielākā bija Livonijas ordeņa valsts. Tālāk sekoja Rīgas arhibīskapija. Livonijā vēl ietilpa Kurzemes, Sāmsalas un Tērbatas (Tartu) bīskapijas.

Konfederācijas galva bija Rīgas arhibīskaps. Faktiskā militārā vara piederēja Livonijas ordeņa mestram.

Ordeņa un arhibīskapa starpā noritēja cīņa par varu visā Livonijā un arī par kontroli Rīgā – Baltijas svarīgākajā tirdzniecības centrā.

Viduslaiku Rīga.

Rīga strauji auga un kļuva par bagātu pilsētu ar viduslaikiem raksturīgo politisko un sociālo struktūru. Tā bija spēcīgās Baltijas tirdzniecības pilsētu savienības **Hanzas**

locekle. Rīgas pilsētu pārvaldīja padome – **rāte**. Lielākā loma pilsētā bija patricinātam, vecākām un bagātākām tirgotāju dzimtām, no kuru sastāva veidojās rāte. Pārējie tirgotāji un amatnieki veidoja opozīciju, apvienojoties ģildēs un cunftēs. 14. gadsimtā izveidojās **Lielā ģilde** – tirgotāju apvienība un **Mazā ģilde** – amatnieku apvienība, kurā ietilpa amatnieku cunftu jeb amatu pilntiesīgie meistari. Katra amata meistari apvienojās vienā cunftē (piemēram, kalēju, maiznieku, linaudēju cunftē). Meistariem bija zeļļi un mācekļi, kuri ar laiku varēja iegūt pilntiesīga meistara stāvokli.

Bez tam bija arī zemākā slāņa iedzīvotāji, no laukiem atbēgušie **dzimtzemnieki (dzimtcilvēki)**, kuri pēc zināma laika nodzīvošanas Rīgā kļuva brīvi.

Ordeņa un bīskapa cīņa.

Cīņa starp ordeni un bīskapu sākās jau iekarošanas gaitā, dalot piesavinātās zemes. Vēlāk tā vēl saasinājās. Rīgas iedzīvotāji cīnījās starp ordeni un arhibīskapu nostājās arhibīskap pusē. Tā 1297. – 1330. gadā Rīga un arhibīskaps karoja pret ordeni. Kara cēlonis bija ordeņa patvaļa, atņemot pilsētai īpašumus un traucējot tirgotājiem. 1297. gadā rīdžinieki sagrāva Rīgas pili, ordeņa cietoksni un sodīja ar nāvi 60 ordeņa brāļus. Rīga pat aicināja sev palīgā lietuviešus, kas iebruka ordeņa teritorijās. 1330. gadā ordenis piespieda pilsētu padoties pēc pusgada ilga aplenkuma. Rīga kļuva par ordeņa pilsētu. Turklāt rīdžiniekiem bija jāmaksā jaunas pils būve, kura ir tagadējās Rīgas pils pamats.

Livonijas pārvalde.

Livonijas konfederācijas *augstākie valdnieki bija Romas pāvests un Vācijas imperators*. Faktiski Livonijas valstiņas no tiem bija maz atkarīgas. savukārt Livonijas ordeņa mestra priekšniecība bija Vācu ordeņa lielmestrs Prūsijā, taču 15. gadsimtā arī šī atkarība samazinājās.

Ordeņa valstiņas priekšgalā atradās uz mūžu ievēlēts **ordeņa mestrs** (priekšnieks). to norīkoja Vācu ordeņa lielmestrs, vēlāk ievēlēja ordeņa kapituls, kas bija svarīgāko amatpersonu sapulce.

Kapitulā ietilpa fogti – vietējo teritoriju soģi, kā arī komturi – stiprās pilīs dzīvojoši karaspēka komandieri. Ordeņa teritorijas tādējādi dalījās komturijās un fogtijās. Ordenī ietilpa daži simti brāļu – bruņinieku. Bruņiniekiem bija pakļauti karotāji algotņi.

Rīgas arhibīskaps garīgā ziņā valdīja visā Livonijā, laicīgi tikai savā valstiņā. Liela loma arhibīskapijā bija domkapitulam – Sv. Marijas jeb Doma baznīcas izcilāko garīdznieku padomei.

Raunas Rīgas arhibīskapa pils un mūsdienu restaurācijas un arheoloģiskās izpētes darbi. (foto R. Ķipurs 2013)

Vasaļi.

Livonijas ordenis, Rīgas arhibīskaps un citi bīskapi zemi iznomāja vasaļiem – dižciltīgiem vīriem, kuri par saņemto zemi un zemniekiem, kas dzīvoja uz tās, kalpoja savam senjoram kā karavīri. Vasaļi savas zemes – lēņus – un ar tām saistītos pienākumus vēlāk varēja nodot mantojumā dēliem.

Īpaši daudz vasaļu bija bīskapiem, kuri, atšķirībā no ordeņa, citādi karaspēka nevarēja iegūt, kā tikai izdodot zemi lēņos vasaļiem.

Laika gaitā vasaļu kārta Livonijā nostiprinājās, radot pamatus vēlākajai **Baltijas muižniecībai**.

Zemnieki.

Lauku sociālās hierarhijas zemākajā slānī, atradās zemnieki, kuri sākumā gan nejuta īpašu sava stāvokļa atšķirību no senlatviešu laikiem. Pakāpeniski tomēr auga zemnieku nodevas vasaļiem, uz kuru zemes zemnieks dzīvoja. Bez mantiskām nodevām bija jāpilda arī darbi kunga saimniecībā un valsts būvēs (ceļi, pils utt.).

15. gadsimtā notika izmaiņas Livonijas politiskajā iekārtā. *1410. gadā Vācu ordenis cieta smagu sakāvi pie Tannenbergas kaujā* ar Polijas un Lietuvas apvienoto karaspēku. tas novājināja arī Livonijas ordeni un ļāva arhibīskapam izveidot **Livonijas landtāgu** – Zemes padomi – savdabīgu viduslaiku parlamentu, kurā bez garīdzniecības (ordeņa un bīskapiem) bija pārstāvētas arī pilsētas un vasaļi.

Dzimtbūšana.

15. gadsimta otrajā pusē parādās arī vārds „muiža” – zeme, kas atņemta zemniekiem un nonākusi vasaļa vai bruņinieka īpašumā un ko darba kļaušu kārtībā apstrādāja pakļautie zemnieki.

Kļaušu un nodevu pieaugums un zemes atņemšana pasliktināja zemniekiem stāvokli. Pieauga zemnieku parādi kungiem.

Likumsakarīgi, ka zemnieki centās aizbēgt no bargākajiem kungiem (piemēram, no lielu vaļu ieguvušiem bīskapu vasaļiem pie stingrākos grožos turētajiem ordeņa vasaļiem, vai vislabāk, uz Rīgu). Šī iemesla dēļ 15. gadsimta otrajā pusē parādījās dokumenti, kas noteica zemnieka piesaistīšanu savai zemei un kungam. 1494. gadā Rīgas arhibīskaps izdeva dokumentu, kas atļāva izdot zemnieku tam vasalim, no kura viņš izbēdzis. *Tas bija dzimtbūšanas sākums Latvijas teritorijā.*

Livonijas ārējie sakari.

Caur Rīgu noritēja Krievzemes tirdzniecība ar Rietumeiropu. Galvenās Rīgas eksporta preces bija vasks, zvērādas, lini un kaņepāji. Rīgā iveda audumus, sāli, siļķes, metālus (sudrabu, dzelzi), vīnu. Rīgas tirdzniecības partneri bija Holandes un Vācijas tirgotāji rietumos, Novgorodas un Pleskavas tirgoņi austrumos.

Taču tirdzniecība bija cieši saistīta ar interešu sadursmi un kariem. Livonijas laikā Rīga un citas pilsētas bija tirdzniecības centri – Hanzas tirgotāju savienības biedri. No 15. gadsimta Rīgā iebraukušie ārzemju tirgotāji nedrīkstēja tirgoties savā starpā bez Rīgas tirgotāju starpniecības. tas palielināja Rīgas tirgotāju ienākumus, bet kaitināja varenos holandiešu tirgotājus.

visu apskatāmo laika posmu Livoniju apdraudēja Lietuvas valsts, laiku pa laikam iebrūkot tās teritorijā.

Taču 15. gadsimtā austrumos sāka formēties vēl draudzīgāks pretinieks – centralizētā Maskavas valsts. Kopš 1469. gada krievu karaspēks vairakkārt iebruka Livonijā.

1501. – 1503. gadā dižākais no ordeņa mestriem **Valters fon Pletenbergs** kārtējā karā gan panāca ilgstošu un vairakkārt pagarinātu pamieru ar krieviem, taču Krievija savus iekarošanas plānus nebija aizmirsusi.

Valters fon Pletenbergs Cēsu sv. Jāņa baznīca (foto R. Ķipurs 2013)

Livonija 15. gadsimts.

Gadi.	Notikumi.
1419.	Sanāk pirmais Livonijas landtāgs – zemes kungu un pilsētu pārstāvju sapulce.
1435.	Lietuvieši sakauj ordeņa karaspēku pie Sventes (Lietuvas teritorijā).
1444. – 1448.	Livonijas ordeņa karš ar Novgorodu un Pleskavu. Noslēdz mieru uz 25 gadiem.
1452.	Livonijas ordenis un Rīgas arhibīskaps noslēdz Salaspils līgumu par varas sadalīšanu Rīgas pilsētā. Līdz 1479. gadam pilsētai ir divi senjori. Tomēr cīņā par varu pilsētā uzvar Livonijas ordenis.
1479.	Rīgas saimnieks atkal Livonijas ordenis.
1481.	Maskavas lielkņazs Ivans III nesekmīgi cenšas iekarot Livoniju.
1484.	Livonijas ordeņa un Rīgas arhibīskapa strīdu un militāru konfliktu gaitā rīdzinieki ieņem un nojauc Rīgas pili.
1494.	Vienošanas par izbēgušo zemnieku izdošanu Rīgas arhibīskapa zemēs.
1494. – 1535.	Livonijas ordeņa mestra Voltera fon Pletenberga valdīšanas laiks.

Politiskā situācija 16. gadsimta sākumā.

Ārēju un iekšēju apstākļu ietekmē 16. gadsimtā Livonijā notika pārmaiņas, kas noveda pie tās sabrukuma. Ordenis bija zaudējis jebkuras kādreizējā ideālisma paliekas, kļūdams par līdzekļu ieguves avotu dažiem desmitiem bagātu dzimšu. Tomēr ordeņa kasē trūka naudas algotņu uzturēšanai, bet kādreizējie zemes sargi, latviešu zemnieki, iegruستی dzimtbūšanas atkarībā, zaudēja tiesības un prasmi nēsāt ieročus.

Vasaļi, vēlēdamies pārvērst lēņus par absolūtu privātīpašumu, vislabprātāk redzētu likvidētu gan bīskapu, gan ordeņu varu. Arī pilsētniekiem, īpaši rīdziniekiem, bija apnikusi ordeņa un bīskapu kundzība.

Livonija 1500. – 1561.

Gadi.	Notikumi.
1501. - 1502.	Livonijas ordeņa mestrs Volters fon Pletenbergs sakauj krievu karaspēku un atvairā iebrukumu Livonijā.
1507.	- Vidzemes landtāgs pieņem lēmumu par aizliegumu zemniekiem turēt ieročus, - Senākais zināmais ar roku rakstītais teksts latviešu valodā (Gisberta tēvreize).
1517.	Reformācijas sākums Vācijā. Mārtiņš Luters.
1521.	Rīgas pilsētā sāk sludināt reformācijas idejas.
1522.	Pētera baznīcā notiek disputs starp reformācijas piekritējiem un katoļu garīdzniekiem. (Andreass Knopkens, Silvestrs Tegetmeijers)
1523.	M. Luters sūta vēstules ar saviem reliģiskajiem skaidrojumiem saviem piekritējiem Livonijā.
1524.	Reformācijas piekritēji sarīko svētbilžu grautiņus lielākajās Rīgas baznīcās.
1525.	- Livonijas landtāgs piedāvā Volteram fon Pletenbergam kļūt par Livonijas valdnieku (līdzīgi notikumiem Prūsijā). Pletenbergs atsakās. - Pletenbergs atļauj ticības brīvību Rīgā. - Uzskata, ka šajā gadā bijusi pirmā latviski iespiestā luterāņu rokasgrāmata. (katoļi esot iznīcinājuši ?)
1530.	Pirmās garīgās dziesmas latviešu valodā.
1532. – 1533.	Sastādīti pirmie latviešu amatu brālību saraksti latviešu valodā.
1534.	Nodibināta pirmā latviešu luterāņu draudze pie Jēkaba baznīcas.
1554.	Valmieras landtāgs pasludina ticības brīvību Livonijā. Muižniekiem ļauj izvēlēties baznīcu – katoļu vai luterāņu.
1558.	Sākas Livonijas karš. Krievija atsakās pagarināt miera līgumu ar Livoniju.
1559.	- Livonijas ordenis un Rīgas arhibīskaps noslēdz ar Lietuvu protektorāta līgumu. - Livonijā sākās raganu prāvas – Grobiņā.
1560.	- Ērgemes kaujā krievu karaspēks sakauj Livonijas karaspēku. - Livonijas ordeņa mestrs Gothards Ketlers ieķīlā Grobiņas novadu Prūsijas hercogam. - Kurzemes bīskaps pārdod Kurzemes bīskapiju Dānijas karalim.
1561.	Livonijas valsts beidz pastāvēt. - Livonijas ordenis un Rīgas arhibīskaps pakļaujas Polijas Lietuvas karalim Sigismundam II Augustam. - Pēdējais Livonijas ordeņa mestrs Gothards Ketlers kļūst par Kurzemes un Zemgales hercogu. - Pārējā Latvijas teritorijā un daļā Igaunijas izveidojas Pārdaugavas hercogiste, Polijas – Lietuvas pakļautībā. - Pārdaugavas hercogiste pastāv līdz 1629. gadam. - Ketleru dinastija valda no 1561. – 1737. gadam.

Mārtiņš Luters un reformācija.

1517. gadā Mārtiņš Luters Eiropā sāka izplatīt savu mācību, vēršoties pret katoļu baznīcas samaitātību, naudas kāri, īpaši pret grēku atlaišanas zīmju tirdzniecību. Eiropā sākās reformācija. Reformācija kļuva ļoti populāra arī Rīgā. 1521. gadā **A. Knopkens** un 1522. gadā **Silvestrs Tegetmeijers** sāka sludināt Lutera mācību. Jau 1524. gadā Rīgā notika baznīcu grautiņi, likvidējot klosterus, padzina katoļu garīdzniecību.

Livonijas sabrukuma sākums.

Ordeņa mestri un Rīgas arhibīskapi nespēja uzsākt kopīgu cīņu pret reformāciju, un tā pilnīgi pārņēma Livoniju. Pēc ilgiem diplomātiskiem manevriem **1555. gadā** Valmieras landtāgs pasludināja **ticības brīvību Livonijā**. Attiecībā uz latviešu un līvu zemniekiem spēkā bija princips „kā vara, tā reliģija”. Katoļticību vēl saglabāja tikai ordeņa mestrs un arhibīskaps, taču ordeni iznīcināja Livonijas karš (kaujā pie Ērgemes 1560. gadā), bet pēdējais viduslaiku Rīgas katoļu arhibīskaps nomira 1563. gadā.

Ordeņa un bīskapa plašie īpašumi nonāca Livonijas mantinieku – **Kurzemes un Zemgales hercogistes** un Polijas – Lietuvas rokās.

Livonijas sabrukums nostiprināja arī vācu muižniecību un Rīgas pilsētu, kuras atbrīvojās no saviem feodālajiem senjoriem.

Turpretī latviešu un līvu zemnieki, kas Livonijas dibināšanas laikā bija praktiski brīvi ļaudis, bija nonākuši pilnīgā atkarībā no muižnieka.

Tomēr Livonijas posms jāvērtē kā atsevišķo Latvijas tautību konsolidēšanās sākums vienotā nācijā, kā tuvināšanās posms Eiropas saimniecībai un kultūrai.